

Natuurontwikkeling Voordelta Voorne

RIEKS BOSCH

In 1986 is in aansluiting op de Maasvlakte een grootschalig baggerdepot gebouwd. Ten noorden van dit depot ontstond het zogenaamde Sluftermeer. Dit brakke kustmeer had zich in korte tijd ontwikkeld tot een prachtig natuurgebied. In 1992 is het Sluftermeer gedempt door het Gemeentelijk Havenbedrijf van Rotterdam ten behoeve van de aanleg van het Distripark. Het Rotterdams Havenbedrijf heeft toen 4 miljoen gulden beschikbaar gesteld voor de opzet en uitvoering van duurzame natuurontwikkelingsprojecten ter compensatie van verloren gegane natuurwaarden op de Maasvlakte. De coördinatie van deze projecten is uitbesteed aan het ecologisch adviesbureau D&K.

W il je iets kunnen compenseren, dan moet natuurlijk duidelijk zijn wat eigenlijk verloren gaat en wat de plaats van deze waarden in de omgeving is. Pas dan kun je gericht zoeken naar mogelijkheden tot natuurontwikkeling ter compensatie ervan. De natuurwaarden die verloren zijn gegaan omvatten een gevarieerd kustmilieu met belangrijke karakteristieken van een primaire duinvallei. Hierin hadden vele kust- en duinvogels, zoals de kluut, visdief en strandloper, hun plek gevonden om te broeden, te foerageren of bij hoogwater te kunnen uitrusten. Ook was de Sluftervallei groeiplaats van soorten van de vochtige duinvallei en zilte kustmilieus, zoals parnassia, herfstbitterling, duizendguldenkruid, zeekraal en zeepostelein. De meeste van deze leefmilieus, die verloren zouden gaan, zijn echter erg schaars geworden langs onze kust en niet zo gemakkelijk te vervangen. Ook was en is het vaak moeilijk exact dezelfde waarde ergens anders weer te krijgen zonder dat dit ten koste gaat van andere natuur. Volledig nieuwe natuur maken gaat niet. Ook kunnen in een dicht bevolkt land als het onze, geen grote opper-

vlakten aan de cultuur worden onttrokken. Bij de keuze van natuurontwikkelingsprojecten is dan ook gezocht naar plekken die in het verleden door de mens zodanig verstoord zijn dat de natuur zich niet goed ontwikkeld heeft. Op deze plaatsen valt vaak de meeste natuurwinst te behalen. Zo kan middels compensatie wel geen groot nieuw oppervlak natuur worden verkregen, maar wel grotere natuurwaarden.

Enkele voorbeelden van zo'n verstoorde situatie zijn het oude zanddepot bij de Haringvlietdam, het drooggevalle Groene Strand en de zuidrand van de Maasvlakte.

Vogelvallei

Soms moet eerst de grootste nood gelenigd worden als gevolg van het verdwijnen van een stuk natuur, bijvoorbeeld de broedgelegenheid voor de vele kustvogels zoals de kluut en visdief en sterns, die veel van de Sluftervallei gebruik maakten. Gelukkig zijn kustmilieus vaak heel dynamisch en zijn plant en dier aangepast aan een snel wisselende omgeving.

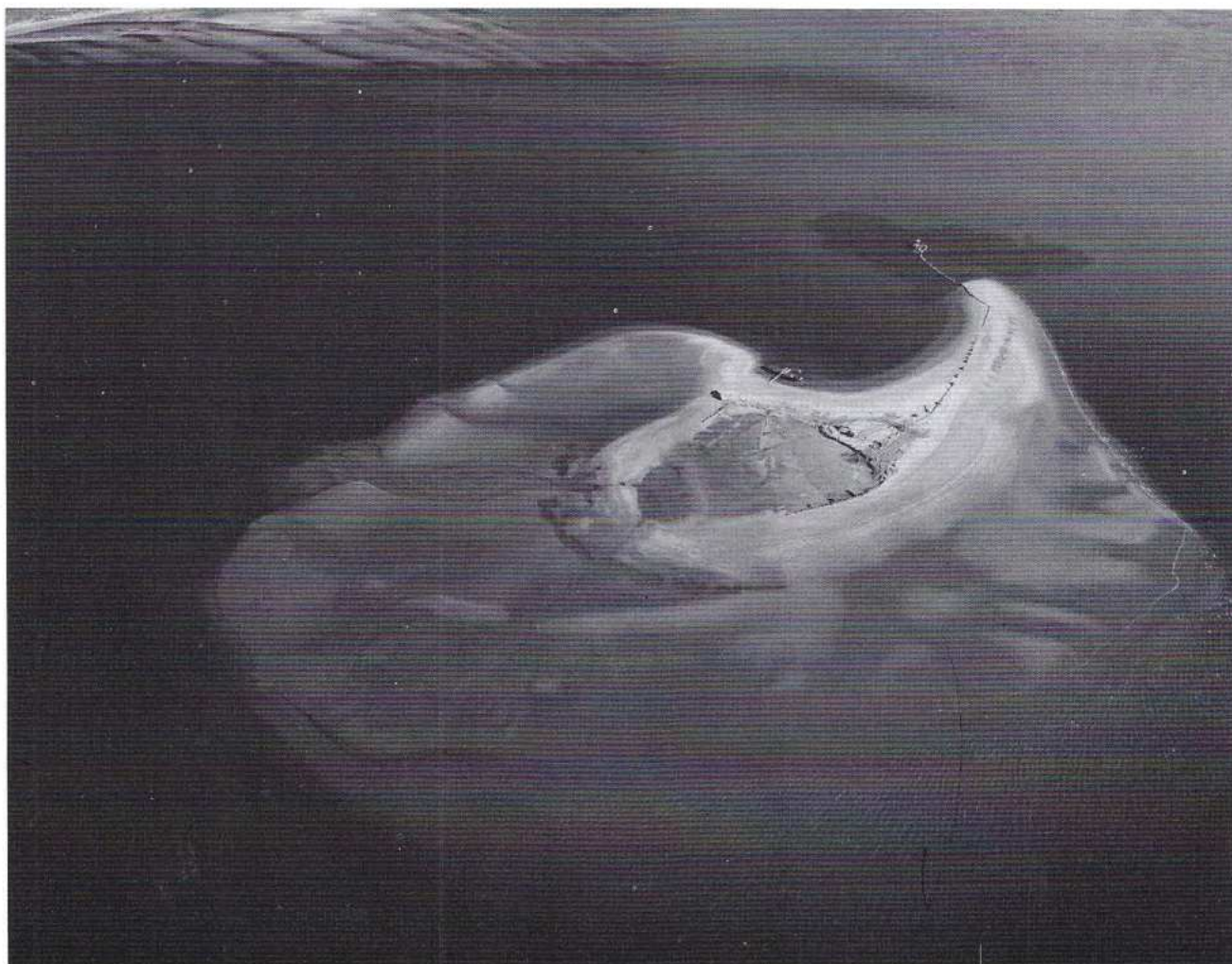
Zo bracht de aanleg van de tijdelijke Vogelvallei op de Maasvlakte al snel verlichting voor het ontstane tekort aan broedgelegenheid. Nu al broeden er jaarlijks enkele honderden paren kluten en visdiefjes. In 1993 zijn 154 broedparen van 16 soorten vogels geteld, waaronder 118 paar kluten en 12 paar strandplevieren. Daarnaast zijn enkele bijzondere vogelsoorten foeragerend aangetroffen, zoals lepelaars, aalscholvers, groenpootruiters, zwarte ruiters en kemphanen. In 1994 en 1995 zijn deze aantallen nog verder opgelopen. Bij de kluten wordt nu de 1% norm, d.w.z. 1% van de totale Westeuropese broedpopulatie ruim overschreden. De Vogelvallei is zo'n 19 ha groot en ligt ingeklemd tussen de C2 deponie (hier worden gebruikte batterijen opgeslagen) en het baggerdepot. De vallei bestaat uit een langwerpige eiland van ca. 5 ha, omringd door een brede kreek. Daaromheen is een afschermdende wal aangelegd. Omdat het grondwater hier te diep zit wordt de kreek gevoed met het voedselrijke, maar schone retourwater uit het naastgelegen baggerdepot.

Het project voldoet boven verwachting. Het toont tevens aan dat in zo'n dynamisch kustgebied bij een juiste planning "tijdelijke natuur" zeer grote mogelijkheden biedt, ook in combinatie met industrialisatie en andere bedrijvigheid. In het bijzonder bij de aanleg van een terrein kan dit tegen lage kosten.

Zolang er geen andere bestemming voor de grond is, mag de Vogelvallei blijven bestaan. Het is te hopen dat de alternatieven, zoals de Kleine Slufter en het Groene Strand, zich zo snel ontwikkelen, dat deze tijdig de functie van de Vogelvallei kunnen overnemen.

De slufter wordt aangelegd op de Maasvlakte (foto: Marc Janssen).

Het Vogeleiland in aanbouw (foto: Paul Paris).

Vogeleiland

Het nemen van risico's is inherent aan natuurontwikkeling. Zolang we de natuur nog niet volledig beheersen (ik hoop ook niet dat dat ooit zo ver zal komen), nemen we risico's als we in de natuur ingrijpen. We maken geen natuur; we passen hoogstens de uitgangssituatie zodanig aan dat de natuurlijke ontwikkeling nieuwe kansen krijgt. De natuurlijke processen bepalen het succes van onze "gok", zeker in zo'n dynamisch kustgebied.

Hiermee werden we duidelijk geconfronteerd bij het herstel en de uitbreiding van het Vogeleiland. Het Vogeleiland is één van de natuurbouwprojecten die in 1987 zijn gerealiseerd als onderdeel van de aanleg van het baggerspeciedepot. In de korte tijd van haar bestaan had het Vogeleiland haar nut al bewezen. Dit eiland bood, na zijn aanleg rond 1986, al snel onderdak aan honderden paren kritische broedvogels, zoals dwergster en grote ster. In 1990 werden er onder andere de volgende broedvogels geteld:

grote ster	329	paar
dwergster	58	paar
visdief	323	paar
kluit	137	paar

De afslag bleek echter te groot. Na enkele jaren was het eiland nog maar 2,5 meter hoog. Voor het behoud was het noodzakelijk het eiland te vergroten tot 10 ha en de vooroever met schelpen te versterken. Samen met de natuurlijke verondieping van het zeegebied er voor, zou het eiland daarmee

voor vele jaren behouden zijn. Echter nog voor het werkzaamheden waren afgerond bleek de aanslag van de zee veel groter dan verwacht, te groot zelfs. In enkele elkaar snel opeenvolgende stormen werd een groot deel van de kop van het eiland weggeslagen. Uit nader onderzoek, op basis van de ervaringen met de afslag, bleek dat het eiland hier voorlopig alleen houdbaar zou zijn met een dure harde vooroeverbescherming. Dit was hier niet wenselijk. Nu maken echter vele zeehonden dankbaar gebruik van de hoge zandplaat die ontstaan is. Zo heeft het Vogeleiland toch een belangrijke natuurlijke functie

Kleine Slufter

Bij de aanleg van het baggerspeciedepot is naast het Vogeleiland een tweede natuurbouwproject gerealiseerd, de Kleine Slufter. De Kleine Slufter bestond uit een paraboolduin en een duinvallei met aan de oostzijde een open verbinding naar zee. Door middel van dit project is getracht om de dijk om de Maasvlakte een natuurlijker karakter te geven.

Het in 1987 aangelegde natuurbouwproject heeft niet de natuurwaarden opgeleverd die destijds verwacht werden. Knelpunten waren de hoogte van de vallei ten opzichte van de zee, de afslag van het paraboolduin en de te geringe omvang van de Sluftergeul. Het plan was daarom het sluftermilieu te verbeteren en uit te breiden door verlaging van de huidige sluftervlakte, herstel van de bestaande duinenrij en de aanleg van een strandvlakte, een

Ook een kritische soort als de dwergsterne heeft enkele jaren geleden gebroed in de Vogelvallei op de Maasvlakte en op het Voorgeiland (foto: Frits van Daalen).

nieuwe sluftergeul en een duinenrij naar de "Pannekoek".

Met dit project blijkt zeer goed ingespeeld te zijn op de natuurlijke ontwikkelingen in dit zeegebied. Door de aanleg van de duinenrij richting de "Pannekoek" hebben de stromingen in het gebied zich zodanig verplaatst dat er maandelijks duizenden m³ zand voor de duinenrij worden afgezet, in totaal nu al meer dan 150.000 m³. Tevens vergroeit de Kleine Slufster met de strandhaak aan de Zuidpunt van het Slufsterstrand. De afslag bij storm wordt binnen korte tijd weer gecompenseerd door afzetting van nieuw zand.

Beide Slufstergeulen zien er al heel natuurlijk uit. De strandvlakte raakt begroeid en wordt regelmatig door fouragerende vogels gebruikt. Op de duinenrij naar de "Pannekoek" groeit strandoeiwaarsbek en vele andere soorten. Daarnaast zijn tientallen broedvogels zoals kluut en bergeend waargenomen. Ook laten zich hier af en toe sterns zien. In de Slufstergeul zijn regelmatig zeehonden te zien. Zij rusten hier uit en jagen er op vis. De onnatuurlijke dijk rond de Maasvlakte heeft hiermee grote natuurwaarde gekregen, waarvan voor de toekomst nog het nodige geleerd kan worden bij aanleg van nieuwe werken.

Het Groene Strand

Bij het Groene Strand aan de zuidkant van het Oostvoornsemeer was sprake van een heel andere problematiek, namelijk bodemvervuiling.

Het brakke Oostvoornsemeer is in 1966 ontstaan door de aanleg van de Brielse Gatdam. Deze dam is aangelegd om de winning van zand mogelijk te maken ten behoeve van de aanleg van de Maasvlakte. Door de zandwinning zijn vrijwel alle ondiepe zout- en brakwatermilieus verdwenen. Bovendien is gebleken dat voor die tijd hier grote hoeveelheden verontreinigd slib vanuit de Haringvliet waren afgezet.

Het Groene Strand is in 1966 door het wegvallen van de eb- en vloedbeweging permanent drooggevallен. Dit heeft geleid tot een "hals over kop" successie met uitgestrekte soortenarme ruigtevegetaties, met als dominante soorten grote brandnetel, harig wilgenroosje, duinriet en riet. Gevarieerde overgangsmilieus van land naar water zijn nauwelijks ontwikkeld. Het Groene Strand is een vlakke slikkige plaat, aan de westzijde overgaand in de "Strandhaak", een gebied met lage duinruggen en

vlakke duinvallieden.

Uit bodemonderzoek bleek dat de kleiige gedeelten van het Groene Strand zwaar verontreinigd waren. Alleen in het zandige deel van het Groene Strand konden projecten worden uitgevoerd.

Om weer enige overgangsmilieus terug te krijgen zijn daar een natte duinvallei, een lagune met zandige oevers en een eiland aangelegd. In het eiland konden tegelijk het zand en klei uit de duinvallei en lagune verwerkt worden. De lagune en de natte duinvallei zijn gebieden geworden met een rijke schakering aan natte, drasse en vochtige plaatsen. Aan de west-zijde van het gebied is sprake van aanzienlijke oppervlakkige ijzerrijke kwel. Deze kwelgebieden hebben de hoogste natuurlijke potenties. Hier is dankbaar gebruik van gemaakt.

Het Groene Strand project wordt reeds door vele diersoorten gebruikt. Zo komen hier regelmatig reeën drinken. Ook de watervogels hebben hun weg naar de lagune en eiland reeds gevonden. Stichting Het Zuid-Hollands Landschap heeft toegezegd haar beheersplan hierop af te stemmen. Als gunstig neveneffect mag het ZHL nu van het Waterschap en Domeinen het hele Groene Strand gaan beheren.

Zanddepot Haringvlietdam

De voorbereiding blijkt meer tijd te vragen dan verwacht. Vooral het noodzakelijke overleg met betrokken partijen, de procedures en niet te vergeten het aanvragen van de diverse vergunningen en ontheffingen nemen zeer veel tijd in beslag.

Zo bleek voor de natuurontwikkeling van het Zanddepot Haringvlietdam overleg met 8 partijen nodig en 6 vergunningen of ontheffingen. De hele procedure loopt nu al bijna 2 jaar. Voorbeelden van vergunningen zijn: aanlegvergunning, ontgrondingsvergunning, kapvergunning, Wet Verontreiniging Oppervlakte water, Wet Milieubeheer en de Wet Bodemverontreiniging.

Het zanddepot ligt aan het begin van de Haringvlietdam tegen Voornes Duin aan, aan de zeezijde van de dam. Het gebied heeft een oppervlak van totaal 20 ha. 14 ha hiervan komt in aanmerking als natuurontwikkelingsgebied. De hoogte varieert tussen 4,5 - 10 meter.

Het terrein is ontstaan uit een zanddepot ten behoeve van de bouw van de Haringvlietdam. Een groot deel van het zanddepot is echter na de Deltawerken blijven liggen. De natuurwaarden zijn na al die jaren nog steeds heel beperkt.

Het plan is om hier de natte primaire duinvallei te creëren, die in het kader van de Deltawerken reeds gepland, maar ook weer vergeten was. Hier kunnen we vele soorten steltlopers en zeevogels verwachten en planten als bitterling en parnassia en op droge plekken onder andere zeewolfsmelk. Tegelijkertijd kunnen hier de recreatieve mogelijkheden verhoogd worden. Voor het creëren van de vochtige duinvallei zal een groot deel van het voormalige depotzand worden verwijderd en zo mogelijk worden verkocht of gebruikt voor natuurontwikkelingsprojecten in de regio.

De kunst van natuurontwikkeling is werk met werk te maken.

ing. H.M. Bosch is directeur van ecologisch adviesbureau D&K.